

quia vero mortuus ille pro nobis, et sibi vivit et nobis. Quia enim vivit ille, et nos vivemus. Nam sicut per nos mortem habere potuimus, non sic et vitam per nos habere possumus.

IV. « In illo die, inquit, vos cognoscetis, quia ego sum » in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis¹. » In quo die, nisi de quo ait: « et vos vivetis? » Tunc enim erit, ut possimus videre quod credimus. Nam et nunc est in nobis, et nos in illo: sed hoc nunc credimus, tunc etiam cognoscemus, quamvis et nunc credendo noverimus, sed tunc contemplando noscimus. Quandiu enim sumus in corpore, quale nunc est, id est corruptibile quod aggravat animam, peregrinamur a Domino²: per fidem enim ambulamus, non per speciem. Tunc ergo per speciem, quoniam videbimus eum sicuti est³. Nam si etiam nunc Christus in nobis non esset, non diceret Apostolus: « Si » autem Christus in nobis, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter justitiam⁴. Quia vero et nos etiam nunc in illo sumus, satis ostendit, ubi dicit: « Ego sum vitis, vos palmites⁵. » In illo ergo die, quando vivemus ea vita, qua mors absorbebitur, cognoscemus quia ipse in Patre, et nos in ipso, et in nobis: quia tunc perficietur hoc ipsum, quod et nunc inchoatum est jam per ipsum, ut sit in nobis et nos in ipso.

V. « Qui habet, inquit, mandata mea, et servat ea, ille est » qui diligit me⁶. » Qui habet in memoria, et servat in vita; qui habet in sermonibus, et servat in moribus; qui habet audiendo, et servat faciendo; aut qui habet faciendo, et servat perseverando: ipse est, inquit, qui diligit me. » Opere est demonstranda dilectio, ne sit infructuosa no-

¹ Joan. xiv, 20. — ² 1 Cor. v, 6, et Sap. ix, 15. — ³ 1 Joan. iii, 2. — ⁴ Rom. viii, 10. — ⁵ Joan. xv, 5. — ⁶ Id. xiv, 21.

minis appellatio. « Et qui diligit me, inquit, diligetur a » Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum. » Quid est, « diligam, » tanquam tunc dilecturus sit et nunc non diligit? absit. Quomodo enim nos Pater sine Filio, aut Filius sine Patre diligeret? Quomodo cum inseparabiliter operentur, separabiliter diligunt? Sed ad hoc dixit, « diligam eum, » ad quod sequitur, « et manifestabo ei me ipsum. Diligam et manifestabo: » id est, ad hoc diligam, ut manifestem. Nunc enim ad hoc dilexit, ut credamus, et mandatum fidei tenemus: tunc ad hoc diliget, ut videamus, et ipsam visionem mercedem fidei capiamus. Quia et nos nunc diligimus, credendo quod videbimus: tunc autem diligemus, videndo quod credimus.

TRACTATUS LXXVI.

De eo quod sequitur, *Dicit ei Judas, non ille Iscariotes etc.* usque ad id, *Sermo quem audistis non est meus, sed ejus qui misit me Patris.*

I. INTERROGANTIBUS Discipulis et eis magistro respondente Jesu, etiam nos tanquam cum illis discimus, quando sanctum Evangelium vel legimus vel audimus. Quia ergo dixerat Dominus, « Adhuc modicum, et mundus me jam » non videt, vos autem videbitis me¹: » interrogavit eum de hoc ipso Judas, non ille traditor ejus qui Iscariotes cognominatus est, sed cujus Epistola inter Scripturas canonicas legitur: « Domine, quid factum est quia nobis

¹ Joan. xiv, 19.

» manifestaturus es te ipsum, et non mundo? » Simus cum ipsis tanquam interrogantes Discipuli, communemque magistrum audiamus et nos. Judas enim sanctus, non immundus, nec insectator Domini, sed sectator, causam quæsitit quare se non mundo, sed suis manifestaturus esset Jesus: quare adhuc modicum et mundus non videret eum, ipsi autem viderent eum.

II. « Respondit Jesus, et dixit ei, Si quis diligit me, » sermonem meum servabit: et Pater meus diliget eum, » et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non servat¹. » Ecce exposita est causa, quare se suis manifestaturus est, non alienis, quos mundi nomine appellat, et ipsa est causa quod hi diligant, illi non diligant. Ipsa causa est de qua sacer insonat Psalmus: « Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta². » Qui enim diligunt, quia diligunt, eliguntur: qui vero non diligunt, si linguis hominum loquantur et Angelorum, fiunt ærumentum sonans et cymbalum tinniens: etsi habuerint prophetiam, et scierint omnia sacramenta, et omnem scientiam, et habuerint omnem fidem ut montes transferant nihil sunt³: etsi distribuerint omnem substantiam suam et tradiderint corpus suum ut ardeant, nihil eis prodest. Dilectio sanctos discernit a mundo, quæ facit unanimes habitare in domo⁴. In qua domo facit Pater et Filius mansionem: qui donant et ipsam dilectionem, quibus donent in fine etiam ipsam suam manifestationem: de qua Discipulus Magistrum interrogavit, ut non solum illi qui tunc audiebant per os ejus, sed etiam nos per Evangelium ejus hoc nosse possemus. Quæsierat enim de Christi manifestatione, et audivit de dilectione atque mansionem. Est ergo

¹ Joan. xiv, 23, 24. — ² Psal. xlii, 1. — ³ I Cor. xiii, 1, etc. — ⁴ Psal. lxxvii, 7.

quædam Dei manifestatio interior, quam prorsus impij non noverunt, quibus Dei Patris et Spiritus sancti manifestatio nulla est: Filii vero potuit esse, sed in carne; quæ nec talis est qualis illa, nec semper illis adesse potest qualiscumque sit, sed ad modicum tempus; et hoc ad judicium, non ad gaudium; ad supplicium, non ad præmium.

III. Nunc est ergo ut intelligamus, quantum aperire ipse dignatur, quomodo dictum sit: « Adhuc modicum, » et mundus me jam non videt, vos autem videbitis me. » Verum est quidem, quod post paululum etiam corpus suum in quo poterant eum et impij videre, oculis eorum fuerat subtracturus: quandoquidem post resurrectionem nemo illorum vidit eum. Sed quoniam dictum est testantibus Angelis: « Sic veniet quemadmodum vidistis eum » euntem in cælum¹: » nec aliud credimus quam eum in eodem corpore ad judicium vivorum et mortuorum esse venturum: procul dubio tunc eum videbit mundus, quo nomine significati sunt a regno ejus alieni. Ac per hoc longe melius intelligitur jam illud tempus significare voluisse, in eo quod ait: « Adhuc modicum et mundus me » jam non videt, » quando in fine sæculi auferetur ab oculis damnatorum, ut illi eum de cætero videant, apud quos diligentes eum facit Pater atque ipse mansionem. « Modicum » autem dixit, quia et id quod prolixum videtur hominibus, brevissimum est ante oculos Dei: de hoc quippe modico est ipse Joannes evangelista: « Filioli, » inquit, novissima hora est². »

IV. Ne quis porro existimet Patrem tantummodo et Filium sine Spiritu sancto apud dilectores suos facere mansionem, recolat quod superius de Spiritu sancto dictum est: « Quem mundus non potest accipere, quia non videt

¹ Act. i, 11. — ² I Joan. ii, 18.

» eum, nec scit eum¹ : » vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit et in vobis erit. Ecce facit in sanctis cum Patre et Filio sanctus etiam Spiritus mansionem : intus utique tanquam Deus in templo suo. Deus Trinitas Pater et Filius et Spiritus sanctus veniunt ad nos, dum venimus ad eos : veniunt subveniendo, venimus obediendo ; veniunt illuminando, venimus intuendo ; veniunt implendo, venimus capiendo : ut sit nobis eorum non extranea visio, sed interna : et in nobis eorum non transitoria mansio, sed æterna. Sic mundo non se Filius manifestat : mundus enim dictus est hoc loco, de quibus continuo subjunxit : « Qui non diligit me, sermones meos » non servat. » Hi sunt qui Patrem et Spiritum sanctum nunquam vident : Filium autem non ut beatificentur, sed ut judicentur, ad modicum vident, nec ipsum in forma Dei, ubi est cum Patre et Spiritu sancto pariter invisibilis ; sed in forma hominis, ubi esse voluit mundo patiendo contemptibilis, judicando terribilis.

V. Quod vero adjunxit : « Et sermo quem audistis non » est meus, sed ejus qui misit me Patris : » non miremur, non paveamus : non est minor Patre, sed non est nisi a Patre. Non est impar ipso, sed non est a se ipso. Neque enim mentitus est dicendo : « Qui non diligit me, sermones meos non servat. » Ecce suos dixit esse sermones : numquid sibi ipse est contrarius, ubi rursus dixit : « Et » sermo quem audistis non est meus? » Et fortasse propter aliquam distinctionem, ubi suos dixit, dixit pluraliter, hoc est « sermones : » ubi autem « sermonem, » hoc est Verbum, non suum dixit esse, sed Patris, se ipsum intelligi voluit. « In principio enim erat Verbum, et Verbum » erat apud Deum, et Deus erat Verbum. » Non utique suum, sed Patris est Verbum : quomodo nec sua imago,

¹ Joan. xiv, 17.

sed Patris ; nec suus Filius idem ipse, sed Patris. Recte igitur tribuit auctori quidquid facit æqualis, a quo habet hoc ipsum quod illi est indifferenter æqualis.

TRACTATUS LXXVII.

De eo quod sequitur : *Hæc locutus sum vobis apud vos manens* : usque ad id, *Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis.*

In præcedenti lectione sancti Evangelii, quam sequitur ista quæ modo recitata est, Dominus Jesus dixerat se et Patrem ad dilectores suos esse venturos, et apud eos mansionem esse facturos. Jamvero et superius dixerat de Spiritu sancto : « Vos autem cognoscetis eum, quia apud » vos manebit, et in vobis erit¹ : » unde intelleximus in sanctis tanquam in templo suo simul manere Trinitatem Deum. Nunc autem dicit, « Hæc locutus sum vobis apud » vos manens². » Illa itaque mansio alia est quam promisit futuram, hæc vero alia quam præsentem esse testatur. Illa spiritalis est, atque intrinsecus mentibus redditur : hæc corporalis forinsecus oculis atque auribus exhibetur. Illa in æternum beatificat liberatos, hæc in tempore visitat liberandos. Secundum illam Dominus a suis dilectoribus non recedit, secundum hanc it et recedit. « Hæc, inquit, locutus sum vobis, apud vos manens : » utique præsentia corporali, qua cum illis visibilis loquebatur.

II. « Paracletus autem, inquit, Spiritus sanctus,

¹ Joan. xiv, 17. — ² Ibid. 25.

» quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit
 » omnia, et commemorabit vos omnia quaecumque dixerō
 » vobis¹. » Numquidnam dicit Filius, et docet Spiritus
 sanctus, ut dicente Filio verba capiamus, docente autem
 Spiritu sancto eadem verba intelligamus? Quasi dicat Filius
 sine Spiritu sancto, aut Spiritus sanctus doceat sine Filio: aut
 vero non et Filius doceat et Spiritus sanctus dicat, et cum
 Deus aliquid dicit et docet, Trinitas ipsa dicat et doceat? Sed
 quoniam Trinitas est, oportebat ejus singulas insinuare per-
 sonas, eamque nos distincte audire, inseparabiliter intelli-
 gere. Audi Patrem dicentem ubi legis, « Dominus dixit ad
 » me, Filius meus es tu²: » audi et docentem ubi legis: « Om-
 » nis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me³. » Filium vero
 dicentem modo audisti, de se quippe ait, « quaecumque
 dixerō vobis: » quem si et docentem vis nosse, magistrum
 recole: « Unus est, inquit, magister vester Christus⁴. »
 Spiritum porro sanctum, quem modo audisti docentem
 ubi dictum est, « Ipse vos docebit omnia, » audi etiam
 dicentem, ubi legis in Actibus Apostolorum, beato Petro
 dixisse Spiritum sanctum: « Vade cum illis, quia ego
 » misi eos⁵. » Omnis igitur et dicit et docet Trinitas, sed
 nisi etiam singillatim commendaretur, eam nullo modo
 humana capere utique posset infirmitas. Cum ergo omnino
 sit inseparabilis, nunquam Trinitas esse sciretur, si sem-
 per inseparabiliter diceretur: nam et cum dicimus Patrem
 et Filium et Spiritum sanctum, non eos utique dicimus
 simul, cum ipsi non possint esse non simul. Quod vero
 addidit, « commemorabit vos, » intelligere debemus etiam,
 quod jubemur non oblivisci, saluberrimos monitus ad
 gratiam pertinere, quam nos commemorat Spiritus.

III. « Pacem, inquit, relinquo vobis, pacem meam do

¹ Joan. xiv, 26. — ² Psal. ii, 7. — ³ Joan. vi, 45. — ⁴ Matth. xxiii, 10.
 — ⁵ Act. x, 20.

» vobis¹. » Hoc est quod legimus apud Prophetam: Pa-
 cem super pacem: pacem nobis relinquit iturus, pacem
 suam nobis dabit in fine venturus. Pacem nobis relinquit
 in hoc sæculo, pacem suam nobis dabit in futuro sæculo.
 Pacem suam nobis relinquit, in qua manentes hostem
 vincimus: pacem suam nobis dabit, quando sine hoste
 regnabimus. Pacem relinquit nobis, ut etiam hic invicem
 diligamus: pacem suam nobis dabit, ubi nunquam dis-
 sentire possimus. Pacem relinquit nobis, ne de occultis
 nostris invicem judicemus, cum in hoc sumus mundo:
 pacem suam dabit nobis, cum manifestabit cogitationes
 cordis, et tunc laus erit unicuique a Deo. In illo tamen
 atque ab illo nobis est pax, sive quam nobis relinquit itu-
 rus ad Patrem, sive quam nobis dabit nos perducturus
 ad Patrem². Quid autem nobis relinquit ascendens a no-
 bis, nisi se ipsum, dum non recedit a nobis? Ipse est enim
 pax nostra, qui fecit utraque unum³. Pax ergo ipse nobis
 est, et cum credimus quia est, et cum videmus eum si-
 cuti est⁴. Si enim quandiu sumus in corpore corruptibili
 quod aggravat animam, cum per fidem ambulamus non
 per speciem, non deserit peregrinantes a se⁵: quanto
 magis cum ad ipsam speciem venerimus, nos implebit
 ex se?

IV. Sed quid est quod ubi ait: « Pacem relinquo vo-
 » bis, » non addidit « meam: » ubi vero ait, « do vobis, »
 ibi dixit « meam? » Utrum subaudiendum est « meam, »
 et ubi dictum non est, quia potest referri ad utrumque
 etiam quod semel dictum est? An forte et hic aliquid la-
 tet quod petendum est et quærendum, et ad quod pulsantibus
 aperiendum? Quid si enim pacem suam eam voluit
 intelligi qualem habet ipse? Pax vero ista quam nobis re-

¹ Joan. xiv, 27. — ² 1 Cor. iv, 5. — ³ Ephes. ii, 14. — ⁴ 1 Joan. iii, 2 —
⁵ Sap. ix, 15, et 2 Cor. v, 7.

linquit in hoc sæculo, nostra est potius dicenda quam ipsius. Ille quippe nihil repugnat in se ipso, qui nullum habet omnino peccatum: nos autem talem pacem nunc habemus, in qua adhuc dicamus: « Dimitte nobis debita » nostra¹. » Est ergo nobis pax aliqua, quoniam condelectamur legi Dei secundum interiorem hominem: sed non est plena, quia videmus aliam legem in membris nostris repugnantem legi mentis nostræ². Itemque inter nos ipsos est nobis pax, quia invicem nobis credimus quod invicem diligamus: sed nec ipsa plena est, quia cogitationes cordis nostri invicem non videmus; et quædam de nobis quæ non sunt in nobis, vel in melius invicem vel in deterius opinamur. Itaque ista etiamsi ab illo nobis relicta est, pax nostra est: nisi enim ab illo, non haberemus et talem, sed ipse non habet talem. Si tenuerimus usque in finem qualem accepimus, qualem habet habebimus, ubi nihil nobis repugnet ex nobis, et nihil nos invicem lateat in cordibus nostris. Nec ignoro ista Domini verba etiam sic accipi posse, ut ejusdem sententiæ repetitio videatur, « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis³: » ut quod dixerat, « pacem, » hoc repetierit dicens, « pacem » meam; » et quod dixerat, « relinquo vobis, » hoc repetierit dicens, « do vobis. » Ut volet quisque accipiat: me tamen delectat, credo et vos, fratres mei dilecti, sic tenere istam pacem, ubi adversarium concorditer vincimus, ut desideremus pacem, ubi adversarium non habebimus.

V. Quod vero Dominus adjunxit, atque ait: « Non quomodo mundus dat, ego do vobis: » quid est aliud, nisi non quomodo homines dant qui diligunt mundum, ita do vobis? Qui propterea dant sibi pacem, ut sine molestia litium atque bellorum, non Deo, sed amico suo mundo

¹ Matth. vi, 12. — ² Rom. vii, 22, 23. — ³ Joan. xiv, 27.

perfruantur: et quando justis dant pacem ut non eos persequantur, pax non potest esse vera, ubi non est vera concordia; quia disjuncta sunt corda. Quomodo enim consors dicitur, qui sortem jungit: ille concors dicendus est, qui corda jungit. Nos ergo, charissimi, quibus Christus pacem relinquit, et pacem suam nobis dat, non sicut mundus, sed sicut ille per quem factus est mundus, ut concordemur, jungamus invicem corda, et cor unum sursum habeamus, ne corrumpatur in terra.

TRACTATUS LXXVIII.

In id quod Dominus dicit: *Non turbetur cor vestrum, neque formidet, etc.*

I. ACCEPIMUS, fratres, verba Domini dicentis ad Discipulos suos: « Non turbetur cor vestrum, neque formidet. » Audistis quia ego dixi vobis: Vado et venio ad vos: si diligeretis me, gauderetis utique, quia ego vado ad Patrem; quia Pater major me est¹. » Hinc ergo turbari et formidare poterat cor illorum, quod ibat ab eis, quamvis venturus ad eos: ne forsitan gregem lupus hoc intervallo invaderet, pastoris absentia. Sed a quibus homo abscedebat, Deus non derelinquebat: et idem ipse Christus homo et Deus. Ergo et ibat per id quod homo erat, et manebat per id quod Deus erat: ibat per id quod uno loco erat, manebat per id quod ubique erat. Cur itaque turbaretur et formidaret cor, quando ita desererat oculos, ut non desereret cor? Quamvis Deus etiam qui nullo continetur loco, discedat ab eorum cordibus

¹ Joan. xiv, 27, 28.

qui eum relinquunt moribus, non pedibus; et veniat ad eos qui convertuntur ad eum non facie, sed fide, et accedunt ad eum mente, non carne. Ut autem intelligerent secundum id quod homo erat dixisse: « Vado et venio ad vos: » adjecit, atque ait: « Si diligeretis me, gauderetis utique, quia ego vado ad Patrem; quia Pater major me est. » Per quod ergo Filius non est æqualis Patri, per hoc iturus erat ad Patrem, a quo venturus est vivos judicaturus et mortuos: per illud autem in quo æqualis est gignenti Unigenitus, nunquam recedit a Patre; sed cum illo est ubique totus pari divinitate, quam nullus continet locus. Cum enim in forma Dei esset, sicut Apostolus loquitur, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo¹. Quomodo enim rapina posset esse natura, quæ non erat usurpata, sed nata? Semetipsum autem exinanivit, formam servi accipiens: non ergo amittens illam, sed accipiens istam. Eo modo se exinaniens, quo hic minor apparebat quam apud Patrem manebat. Forma quippe servi accessit, non forma Dei recessit: hæc est assumpta, non illa consumpta. Propter hanc dicit: « Pater major me est²: » propter illam vero, « Ego et Pater unum sumus³. »

II. Hoc attendat Arianus, et attentione sit sanus: ne contentione sit vanus, aut quod est pejus, insanus. Hæc est enim forma servi, in qua Dei Filius minor est, non Patre solo, sed etiam Spiritu sancto: neque id tantum, sed etiam se ipso; quia idem ipse in forma Dei major est se ipso. Neque enim homo Christus non dicitur Filius Dei, quod etiam sola caro ejus in sepulcro meruit appellari. Nam quid aliud confitemur, cum dicimus credere nos in unigenitum Dei Filium, qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus? Et quid ejus nisi caro sepulta est sine

¹ Philip. II, 6. — ² Joan. XIV, 28. — ³ Id. X, 30.

anima? Ac per hoc cum credimus in Dei Filium qui sepultus est, profecto Filium Dei dicimus et carnem quæ sola sepulta est. Ipse ergo Christus Filius Dei, æqualis Patri in forma Dei, quia semetipsum exinanivit, non formam Dei amittens, sed formam servi accipiens, major est et se ipso: quia major est forma Dei quæ amissa non est, quam servi quæ accepta est. Quid itaque mirum, vel quid indignum, si secundum hanc formam servi loquens, ait Dei Filius: « Pater major me est¹; » et secundum Dei formam loquens, ait idem ipse Dei Filius: « Ego et Pater unum sumus? » Unum sunt enim secundum id quod Deus erat Verbum: major est Pater, secundum id quod Verbum caro factum est. Dicam etiam quod Ariani et Eunomiani negare non possunt, secundum hanc formam servi puer Christus etiam parentibus suis minor erat, quando parvus majoribus, sicut scriptum est, subditus erat². Quid igitur, hæretice, cum Christus Deus sit et homo, loquitur ut homo, et calumniaris Deo? Ille in se naturam commendat humanam, tu in illo audes deformare divinam? Infidelis, ingratus, ideo-ne tu minuis eum qui fecit te, quia dicit ille quid factus sit propter te? Æqualis enim Patri Filius per quem factus est homo, ut minor esset Patre, factus est homo: quod nisi fieret, quid esset homo?

III. Dicat plane Dominus et Magister noster: « Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem; quia Pater major me est. » Cum Discipulis audiamus verba doctoris, non cum alienis sequamur astutiam deceptoris. Agnoscamus geminam substantiam Christi, divinam scilicet qua æqualis est Patri, humanam qua major est Pater. Utrumque autem simul non duo, sed unus est Christus; ne sit quaternitas, non Trinitas Deus. Sicut

¹ Joan. X, 30. — ² Luc. II, 51.

enim unus est homo anima rationalis et caro, sic unus est Christus Deus et homo : ac per hoc Christus, est Deus anima rationalis et caro. Christum in his omnibus, Christum in singulis confitemur. Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Jesus, sed in forma Dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Jesus, sed in forma servi. Item de singulis quibus homo constat. Quis non est derelictus in inferno? Christus Jesus, sed in anima sola. Quis resurrecturus triduo jacuit in sepulcro? Christus Jesus, sed in carne sola. Dicitur ergo et in his singulis Christus. Verum hæc omnia non duo, vel tres, sed unus est Christus. Ideo ergo dixit : « Si diligeretis me, gaude- » retis utique, quia vado ad Patrem : » quia naturæ humanæ gratulandum est, eo quod sic assumpta est a Verbo unigenito, ut immortalis constitueretur in coelo, atque ita fieret terra sublimis, ut incorruptibilis pulvis sederet ad dexteram Patris. Hoc enim modo se iturum dixit ad Patrem. Nam profecto ad illum ibat qui cum illo erat. Sed hoc erat ire ad eum et recedere a nobis, mutare atque immortale facere quod mortale suscepit ex nobis, et levare in coelum per quod fuit in terra pro nobis. Quis non hinc gaudeat, qui sic diligit Christum, ut et suam naturam jam immortalem gratuletur in Christo, atque id se speret futurum esse per Christum.

TRACTATUS LXXIX.

De eo quod ait : *Et nunc dixi vobis prius quam fiat,* etc. usque ad id, *Surgite, eamus hinc.*

I. DOMINUS et salvator noster Jesus Christus¹ dixerat Discipulis suis : « Si diligeretis me, gauderetis utique, » quia vado ad Patrem, quia Pater major me est². » Quod ex forma servi eum dixisse, non ex forma Dei in qua æqualis est Patri, novit fides quæ religiosis est mentibus fixa, non calumniosis et dementibus ficta. Deinde subjunxit : « Et nunc dixi vobis prius quam fiat, ut cum factum fuerit, credatis³. » Quid est hoc, cum magis homo credere debeat antequam fiat id quod credendum est? Hæc est enim laus fidei, si quod creditur non videtur. Nam quid magnum est, si creditur quod videtur, secundum illam ejusdem Domini sententiam, quando Discipulum arguit dicens : « Quia vidisti, credidisti ; beati qui non vident et credunt⁴? » Et nescio utrum credere dicendus est quisque quod videt : nam ipsa fides in Epistola quæ scribitur ad Hebræos, ita est definita : « Est autem » fides sperantium substantia, convictio rerum quæ non videntur⁵. » Quapropter si fides est rerum quæ creduntur, eademque fides earum est quæ non videntur : quid sibi vult quod Dominus ait : « Et tunc dixi vobis prius quam fiat, ut cum factum fuerit, credatis? » Nonne potius dicendum fuit, *Et nunc dixi vobis prius quam fiat,*

¹ Vide D. Guillon, tom. XXI, pag. 383. — ² Joan. XIV, 28. — ³ Ibid. 29. — ⁴ Id. XX, 29. — ⁵ Hebr. II, 1.

ut credatis, quod cum factum fuerit videatis? Nam et ille cui dictum est: Quia vidisti, credidisti, non hoc credidit quod vidit; sed aliud vidit, aliud credidit: vidit enim hominem, credidit Deum. Cernebat quippe atque tangebatur carnem viventem, quam viderat morientem: et credebatur Deum in carne ipsa latentem. Credebatur ergo mente quod non videbat, per hoc quod sensibus corporis apparebat. Sed etsi dicuntur credi quæ videntur, sicut dicit unusquisque oculis suis se credidisse: non tamen ipsa est quæ in nobis ædificatur fides; sed ex rebus quæ videntur, agitur in nobis ut ea credantur quæ non videntur. Quocirca, dilectissimi, unde nunc mihi sermo est, quod Dominus ait: « Et nunc dixi vobis prius quam fiat, ut cum factum fuerit, credatis: » illud utique dicit, « cum factum fuerit, » quod eum visuri erant post mortem viventem, et ad Patrem ascendentem: quo viso illud fuerant credituri, quod ipse esset Christus Filius Dei vivi, qui potuit hoc facere cum prædixisset, et prædicere antequam faceret: credituri autem hoc non fide nova, sed aucta; aut certe cum mortuus esset defecta, cum resurrexisset refecta. Neque enim eum Dei Filium non et ante credebant: sed cum in illo factum esset quod ante prædixit, fides illa quæ tunc quando illis loquebatur fuit parva, et cum moreretur pene jam nulla, et revixit et crevit.

II. Deinde quid dicit? « Jam non multa loquar vobis: » cum: venit enim princeps mundi hujus¹: » quis, nisi diabolus? « Et in me non habet quidquam: » nullum scilicet omnino peccatum. Sic enim ostendit non creaturarum, sed peccatorum principem diabolum, quos nunc nomine mundi hujus appellat. Et quotiescumque mundi nomen in mali significatione ponitur, non ostendit nisi mundi istius amatores; de quibus alibi scriptum est: « Qui-

¹ Joan. xiv, 30.

» cumque voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei » constituetur¹. » Absit ergo ut sic intelligatur diabolus princeps mundi, tanquam gerat universi mundi, id est, cœli et terræ, atque omnium quæ in eis sunt principatum: de quali mundo dictum est, cum de Christo Verbo sermo esset: « Et mundus per eum factus est². » Univer- sus itaque mundus a summis cœlis usque ad infimam terram creatori est subditus, non desertori; redemptori, non interemptori; liberatori, non captivatori; doctori, non deceptor. Quemadmodum autem sit intelligendus princeps mundi diabolus, evidentius aperuit Paulus apostolus, qui cum dixisset: « Non est nobis colluctatio ad- » versus carnem et sanguinem, id est, adversus homines; » subjecit, atque ait, « sed adversus principes et potestates » et rectores mundi tenebrarum harum³. » Sequenti enim verbo exposuit quid dixisset, mundi, cum subjecit, tenebrarum harum: ne quisquam mundi nomine intelligeret universam creaturam, cujus nullo modo sunt rectores angeli desertores. Tenebrarum, inquit, harum, id est, mundi istius amatorum: ex quibus tamen electi sunt, non per suum meritum, sed per Dei gratiam, quibus dicit: « Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in » Domino⁴. » Omnes enim fuerunt sub rectoribus tenebrarum harum, id est, hominum impiorum, tanquam tenebræ sub tenebris: sed gratias Deo, qui eruit nos, sicut dicit idem Apostolus, de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii charitatis suæ⁵. In quo princeps hujus mundi, hoc est tenebrarum harum, non habebat quidquam: quia neque cum peccato Deus venerat, nec ejus carnem de peccati propagine virgo pepererat. Et tanquam ei diceretur: Cur ergo moreris, si non habes

¹ Jacob. iv, 4. — ² Joan. i, 10. — ³ Ephes. vi, 12. — ⁴ Id. v, 8. — ⁵ Coloss. i, 13.